

římské právo, byl mimo civilní status římského občanství, ale byl přesto lidskou bytostí, a jako takový byl ve starých dobách v hospodářských i osobních věcech jistě uznáván za individualitu (str. 22). O životních podmínkách a právním postavení otroků v raných dobách římské republiky víme arci jen velmi málo, a tu se autor neopírá jen o zmínky antických autorů a o *leges XII tabularum*, nýbrž spojuje literární prameny s jazykovými důkazy a logickými závěry pak vyvozuje své these; o těch ovšem kriticky poznamenává, že jsou to leckdy jen velmi nejisté domněnky (str. 24).

Podle názoru antických autorů se uznává i dnes, že nemohlo v dávných dobách při jednoduchém způsobu života vzniknout ani ostré sociální, ani ostré právní rozlišení mezi svobodnými a nesvobodnými lidmi, neboť svobodní lidé i otroci pracovali vedle sebe při polních pracích. Otroky se sice stávali hlavně váleční zajatci, ale protože to byli v dávných dobách namnoze lidé téže kmenové příslušnosti jako staří Římané, nebylo mezi pánem a jeho otrokem žádné velké přehrady. V tomto svém tvrzení má Westrup asi pravdu, ale podepřít nějakými novými argumenty je ovšem nemohl. A jestliže někde nový doklad uvádí, není to vždy přesvědčivé. Tak na str. 25 upozorňuje na Groteovu připomínku, že měly za starých dob „všechny třídy skoro stejný vkus, citění i kulturní úroveň (instruction)“, ale Columelly, I 8, 5, se přitom dovolává neprávem.

Josef Česka

Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl. I. Vydalo nakladatelství ČSAV v Praze pod redakcí E. Nohejlové-Prátové roku 1955. 314 str. textu, 6 map. Cena váz. výtisku Kčs 59,—.

Pěti numismatické komise ČSAV a numismatického oddělení Národního muzea v Praze je česká odborná literatura historická v současné době postupně obohacována o významné pramenné soupisové dílo, jež má shromáždit údaje o nálezech starších mincí v českých zemích. Celé dílo, redigované odborně Dr. Nohejlovou-Prátovou, bylo rozvrženo na sedm úseků: 1. Nálezy keltských mincí, 2. nálezy antických mincí, 3. nálezy mincí údobí denárového, 4. nálezy mincí údobí brakteátového, 5. nálezy mincí údobí grošového, 6. nálezy mincí údobí tolarového, 7. neurčené nálezy mincí. Dílo má vyjít ve třech samostatných svazcích. Dosud vyšly dva svazky tohoto soupisového *corpusu*, z nichž první, zde recenovaný, obsahuje nálezy keltských a antických mincí. Svým rozsahem je proto významný nejen pro historii našich zemí v příslušných obdobích (a přirozeně pro numismatiku samu), nýbrž i pro praktickou archeologii. Bohužel hodnota této fundamentální odborné práce je snížena některými nepřesnostmi a omyly.

První svazek začíná předmlouvou vědecké redaktorky celého díla (5—26), v níž N.-P. stručně podala nejdříve obecné a všestranné poučení o nálezech samotných a načrtla historii úřední i odborné péče o evidenci nálezů. Pěkné pojednání — zvláště v partii o zpracovávání a datování hromadných nálezů (vytkl bych jen, že není vysvětlen pojem „struktura nálezového souboru“, srov. str. 7) — je bohužel zaměřeno k období odborné specialisace N.-P., ke středověku, kdy jsou ovšem hromadné nálezy zcela běžné, zatím co ve staletích, jichž se I. díl Nálezů týká, převažují nálezy osamocených mincí. V historické části je pak jak zde, tak i na několika dalších místech předmluvy, brán malý zřetel na moravské poměry. N.-P. pak přehledně vypočítala dílčí soupisy nálezů mincí v našich zemích a objasnila, jak posléze došlo k přípravě a vydání díla, jež má být v mezích možnosti vyčerpávající (srov. str. 17). Zvláště je třeba ocenit snahu o co největší využití i starých, archiválních záznamů. Dále N.-P. pojednala o spolupracovnících i o systému sestavení jednotlivých nálezových registů a závěrem se pokusila vysvětlit (zčásti i omluvit) určité nedostatky celého díla.

Do předmluvy, napsané věcně a přístupně, se jen výjimečně vloudily drobné nepřesnosti; tak na str. 17 se mluví o tom, že pramenem je v první řadě vlastní hmotná památka, t. j. „samy nálezy mincí“ — vhodnější by bylo „mince samotné“. Nebo na str. 20 sub 2a je uvedeno „datum odkrytí . . .“ (rozumí se odkrytí, nalezení mince); protože však jde v této rubrice o bližší údaje o nálezech mincí — nejen časové — bylo by lépe použít označení „data nálezů“, nebo ještě

lépe užít v archeologii běžného termínu „náleзовé okolnosti“, který je nejnvý-
slížejší.

Po seznamu spolupracovníků a po seznamech různých použitých zkratek (27—32) následuje první úsek redigovaný Pavlem Radoměským, nálezy kelt-
ských mincí (35—84). V úvodu (35—37) R. podal jen poznámky k soupisu. Mohl snad také alespoň ve stručně informativní zkratce uvést hlavní názory o keltském mincovnictví a jeho datování i o problému existence tehdejšího oběživ a obchodu. Nálezy jsou řazeny abecedně podle katastrů obcí, zvláště pro Čechy (38—69) a zvláště pro Moravu a Slezsko (70—84). Druh jednotlivých mincí je vyznačen zkratkou podle typologického rozdělení, při němž se R. ve značné míře opřel o Paulsenovy typy.

Další, druhý úsek redigoval Eugen Pochitonov; obsahuje nálezy antických mincí (87—314). Také jeho úvod se týká pouze poznámek k soupisu, ačkoliv i zde by bylo neškodilo několik vět především o dnešních názorech na problém, zda tehdy bylo používáno římských mincí severně od Dunaje jako normálně cirkulujícího platidla a zda a v jakém rozsahu tedy tehdy v této oblasti existovala peněžní směna. Nálezy jsou zařazeny podle doby ražby (u hromadných nálezu podle nejmladšího termínu) a opět oddělené pro Čechy (89—204) a pro Moravu a Slezsko (205—308). Soupisy při tom vždy počínají samostatnou skupinkou nálezu řeckých mincí. Abecední seznam nalezišť (309—314) je velmi praktickou a při použitím systému seřazení nálezu naprosto nepostradatelnou pomůckou.

Závažným nedostatkem díla je, že do soupisů pronikla řada chybiček a údaje jsou někdy neúplné či nespolehlivé. Omezím se zde jen na několik případů, které se převážně týkají moravských nálezu. Někdy jde jen o malou tiskovou chybu — nález 1382 z Mušova má chybné číslo 1383 — horší je však, vypadli-li řádek, jak se to stalo u č. 323, kde chybí údaje o obsahu nálezu, takže se z regestu nedovíme, jaké mince vlastně u Frýdlantu byly nalezeny. U č. 1157 můžeme opravit datum nálezu na rok 1927 a doplnit náleзовé okolnosti: antonianus byl nalezen v mezi polní cesty parcel. č. 2683. Velmi ošemetný je případ boršického nálezu, který sice najdeme zaznamenán vzadu v rejstříku, ale na str. 297—298 marně hledáme regest s číslem 1340a; v tomto případě se tedy z soupisu vytratil celý regest. Oprávněně pochybnosti o přesnosti práce máme tam, kde je v třetí rubrice regestu zkratka „01“ (znamená, že „nález byl zcela nebo zčásti rozchvácen“, resp. že „nebyl v současné době v uvedené sbírce nalezen“ — srov. str. 21, sub 3 a 5a), ačkoliv dotyčné mince klidně odpočívají ve veřejné sbírce. Čtyři takové případy se týkají na př. Okresního vlastivědného musea v Litovli, kde jsou uloženy nálezy 969 z Dubčan, 1026 a 1059 z Nákla a 1077 z Mezic, a mají v uvedeném pořadí inv. č. 6443/3a, 6442/1 6443/5 a 6442/2. Že mince byly v Litovli alespoň dříve, o tom nebylo pochybností, jak také svědčí jmenování musea u všech regest. U tří těchto nálezu (mimo dubčanský) stvrdil Pochitonov svou signaturou za regesty, že určení mincí revidoval a mince znovu určil, jak říká sám na str. 87; žel, aniž měl mince skutečně v ruce. Domnívám se, že údajům o uložení je třeba věnovat bedlivou pozornost, neboť jsou důležitou součástí dokumentace. Jestliže si odborník nemohl uložení a tím i existenci mincí ověřit osobně, mělo být upuštěno od připojení jeho signatury na konci regest (srov. k tomu str. 21, sub 5b) a nemělo být použito zkratky „01“. Nelze přece žádat od jediné osoby, aby se pokusila detailně zrevidovat na 1200 nálezu mincí, musíme však požadovat, aby bylo v soupisové práci zřetelně vyznačeno, které údaje byly ověřeny a lze je pokládat za spolehlivé. S podobnými případy je možno se setkat i u keltských mincí; mám na mysli nález č. 204 od Vicemilic. Opět zkratka „01“ a signatury za regestem, tentokrát Radoměského a Štěpkové — obě mince však jsou v pravěkém oddělení Moravského musea v Brně (bez inv. č.), a přece se na str. 20 nahore říká, že R. „prošel znovu i sbírkový materiál Prehistorického oddělení Národního a Moravského musea“. Ostatně nejinak je tomu také u nálezu antických mincí z Vicemilic, jež jsme měli příležitost trochu zrevidovat; odkazují pro stručnost na článek F. Kalouska a M. R. Perničky, SbFFBU V (1956), řada E, č. 1, spec. na str. 52 a pozn. 24—28, a upozorňují pouze, že deset z těchto mincí je uloženo společně s uvedenými keltskými. V soupisu zůstal nezaznamenán nález bližší neurčeného denaru z téhož katastru, ačkoliv jej před lety oznámil I. L. Červinka (Morava za pravěku, 1902, 291). Z dalších případů uvádím již jen nález mince ze slovanského mohylového hrobu u Žlutavy (regest č. 1137 se signaturou Radoměského a opět zkratkou

„01“, ač mince je v pobočce gottwaldovského krajského musea v Napajedlích, inv. č. 701/VIII); ve skutečnosti jde o denár cis. Philippa Araba a nikoliv Gordiana III., jak bylo přepsáno podle chybné Červinkovy zprávy. Nutně také vzniknou pochybnosti o Pochitonově revidování regestu č. 897, čteme-li, že mince byla nalezena na poli mezi Mackovicemi a Načeratcemí, ačkoliv obě místa jsou od sebe vzdálena asi 16 km a mezi nimi jsou další obce (Čejkovice—Heřmanov, Borotice—Filipovice, Hodonice a Tasovice). Neúplná je konečně i citace pramenů a je truchlivé, musela-li vědecká redaktorka v úvodu poznamenat, že si autoři „nedělají nároků na úplnost citované literatury“ (str. 21, sub 4).

Soupisy doplňují přehledně a instruktivní mapy, z nichž první zachycuje nálezy keltských mincí, dalších pět nálezy mincí antických. Při velkém množství nalezených antických mincí bylo nutno již pro přehlednost vyznačit nálezy na několika mapách, nemuselo se tak však stát podle celkem schematického dělení po stoletích, při čemž k 1. století jsou připojeny mince starší a k 5. století všechny mince mladší. Řecké mince snad bylo lépe vyznačit na jedné mapě společně s nálezy keltských mincí než s římskými razbami republikánskými a císařskými 1. století (nevyznačení nálezu 835a z Návsi lze pro jeho neurčitost omluvit; nedostatkem je označení nálezu Lysimachovy drachmy č. 212 z Opatovic značkou pro republikánskou razbu). Také v dalších případech by se bylo našlo vhodnější časové dělitko podle historického vývoje situace v širším Podunají, tak na př. rok úmrtí císaře Marca Aurelia (180), kdy skončilo dlouholeté římské expansivní úsilí severně od Dunaje nezdarem. Drobných chyb je v mapách větší počet. Všimnu si zde pouze mapky č. 2; zde byly nesprávně vyznačeny nálezy 212 (viz výše), 233 (v mapě chybně č. 223), dále 251 a 864 (jde o dva hrobové nálezy!). Nálezy č. 255, 268, 861, 870, 880 a 913 snad mohly být označeny jako hromadné nálezy, zatím co pro zcela nejasné nálezné okolnosti lze u nálezu č. 263, 281, 298, 316 a 901 považovat značku pro jednotlivé nálezy za oprávněnou. Zcela neznámé nálezy zůstaly moravské nálezy č. 860a, 868a, 886a, 907 (prvé tři případy by bylo možno omluvit tím, že byly zřejmě teprve dodatečně zařazeny do soupisu, ačkoliv jiné podobné případy — 257a, 855a — do mapky zaneseny byly).

Ze nemohly být zachyceny vůbec všechny nálezy mincí, je přirozené a pochopitelné v těch případech, kdy zůstal nález nepublikován. Chtěl bych zde upozornit jen na dvě drobné stříbrné keltské mince ze stradonického hradiska, které se dostaly z majetku Dr. M. Raymana z Prahy do sbírek Okresního musea ve Valašském Meziříčí a na nález denáru Gordiana III. v Nesovicích na Moravě, o němž jsem se dověděl z poznámek Dr. Viléma Hrubého.

Nedostatky soupisu nemůže ovšem napravit žádné vysvětlování v předmluvě, ani to, že práce musela být urychleně dokončena. Chápeme, že šlo o práci neobyčejně obtížnou, avšak tím spíše mělo být podniknuto vše, aby byl soupis co nejspolehlivější a nejúplnější. Mělo se tak státi vzhledem k významu díla, které mohlo při precizním provedení velmi důstojně reprezentovat naši českou vědeckou produkci na mezinárodním fóru. Vzhledem k významu corpusu je třeba vyslovit hluboké uznání Dr. G. Skalskému a Dr. Nohejlové-Prátové, kteří se obětavě ujali pracné přípravy i řízení celého obrovského díla.

M. R. Perníčka

Charisteria orientalia praeipue ad Persiam pertinentia. (Sborník k 70. narozeninám J. Rypky). Praha, Nakladatelství ČSAV, 1956. 411 s.

Jméno akad. Jana Rypky, pražského iranisty a turkologa, je našim čtenářům jistě dobře známo. Při nejmenším z jeho čelných prací popularisačních (články v novinách, kniha *Íránský pouťník*) a z překladů perských literárních děl. Ale stejně dobře je toto jméno známo v odborných orientalistických kruzích celého světa. A tak se do sborníku k jeho 70. narozeninám sešly příspěvky orientalistů nejrůznějších zemí: vedle 19 příspěvků domácích autorů je tu téměř stejný počet (18) příspěvků zahraničních (z SSSR, Polska, Německa, Maďarska, Itálie, Francie, Finska, USA a Iránu).

Sborník je uveden obšírným životopisem jubilantovým z pera F. Tauera; pak následuje bibliografie Rypkových prací (229 čísel). Vlastní příspěvky se týkají téměř všech orientalistických oborů; obory oslavencovy (iranistika, turkologie) ovšem převládají. Nejvíce je příspěvků iranistických, mezi nimi pak zase zcela převládá tematika literární vědná. Zmíníme se zde stručně jen o těch příspěvcích,